

הלכות ברכות פרק ב

פרק ב

סדר ברכת המזון

ד' הברכות

א.

סדר ברכת המזון כך הוא:

- ראשונה - ברכת הזן,
- שניה - ברכת הארץ,
- שלישית - בונה ירושלים,
- רביעית - הטוב והמטיב.
- ברכה ראשונה - משה רבינו תיקנה,
- ושניה - תיקן יהושע,
- ושלישית - תיקן דוד ושלמה בנו,
- וברכה רביעית - חכמי משנה תיקנוה:

מספר ברכות הפועלים

ב.

הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית ואכלו פיתן - אין מברכין לפניה, ומברכין לאחר סעודתן שתי ברכות בלבד, כדי שלא יבטלו מלאכת בעל הבית.

ברכה ראשונה - כתקנה. שניה - פותח בברכת הארץ, וכולל בונה ירושלים
בברכת הארץ, וחותרם בברכת הארץ.
ואם היו עושין בסעודתן בלבד, או שהיה בעל הבית מסב עמהן - מברכין
כתקנן ארבע ברכות כשאר כל אדם:

דיני ברכת הארץ

ג.

ברכת הארץ צריך לומר הודייה בתחילתה ובסופה, וחותרם בה על הארץ ועל
המזון.

וכל שלא אמר ארץ חמדה טובה ורחבה בברכת הארץ - לא יצא ידי חובתו.
וצריך להזכיר בה ברית ותורה, ולהקדים ברית לתורה, שהברית הזאת
שאומרין בברכת הארץ היא ברית מילה, שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות,
והתורה כולה נכרתו עליה שלש בריתות, שנאמר "אלה דברי הברית וכו'
מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב" (דברים כ"ח:ט"ט), וכתוב "אתם ניצבים וכו'
לעברך בברית" וכו' (דברים כ"ט:ט-י"א):

ד.

ברכה שלישית פותח בה רחם י"י אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים
עירך, או נחמנו י"י אלהינו בירושלים עירך.
וחותרם בה בונה ירושלים, או מנחם עמו בבנין ירושלים, ולפיכך נקראת
ברכה זו נחמה.

וכל מי שלא אמר מלכות בית דוד בברכה זו - לא יצא ידי חובתו, מפני
שהיא ענין הברכה, שאין נחמה גמורה אלא בחזרת מלכות בית דוד:

ה.

בשבתות וימים טובים מתחיל בנחמה ומסיים בנחמה ואומר קדושת היום באמצע.

כיצד, מתחיל נחמנו י"י אלהינו בציון עירך, או רחם י"י אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו', ומסיים מנחם עמו בבנין ירושלים, או בונה ירושלים, ואומר באמצע בשבת,

אלהינו ואלהי אבותינו, רצה והחליצנו במצוותיך ובמצוות יום השביעי הזה, ונשבות בו וננוח בו כמצות רצונך, ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו.

ובימים טובים אומר, אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבוא וכו'. וכן בראשי חדשים ובחולו של מועד מוסיף באמצע ברכה שלישית יעלה ויבוא:

י.

בחנוכה ופורים מוסיף באמצע ברכת הארץ על הניסים וכו', כדרך שמוסיף בתפילה.

יום טוב או ראש חודש שחל להיות בשבת, מזכיר רצה והחליצנו תחילה, ואחר כך יעלה ויבוא.

וכן, ראש חודש טבת שחל להיות בשבת, מזכיר על הניסים בברכת הארץ, ורצה והחליצנו ויעלה ויבוא בנחמה:

דיני ברכה רביעית

יז.

ברכה רביעית צריך להזכיר בה שלש מלכיות.

וכשמברך האורח אצל בעל הבית, מוסיף בה ברכה לבעל הבית.

כיצד מברכו, אומר, יהי רצון שלא תבוש בעל הבית בעולם הזה, ולא תיכלם לעולם הבא.

ויש לו רשות להוסיף בברכת בעל הבית ולהאריך בה:

ח.

וכשמברכין בבית האבל, אומר בברכה רביעית,

המלך החי הטוב והמטיב,

אל אמת דיין אמת שופט בצדק,

שליט בעולמו לעשות בו כרצונו,

שאנחנו עבדיו ועמו ובכל אנו חייבין להודות לו ולברכו,

ומבקש רחמים על האבל לנחמו כפי מה שירצה,

וגומר הרחמן וכו':

ברכת חתנים

ט.

בבית חתנים מברכין ברכת חתנים אחר ארבע ברכות אלו בכל סעודה וסעודה שאוכלין שם.

ואין מברכין ברכה זו לא עבדים ולא קטנים.

ועד כמה מברכין אותה?

אם היה אלמון שנשא אלמנה - מברכין אותה ביום ראשון בלבד,

ואם היה בחור שנשא אלמנה, או אלמון שנשא בתולה - מברכין אותה

כל שבעת ימי המשתה:

ברכה זו שמוסיפין בבית חתנים, היא ברכה אחרונה משבע ברכות של נישואין.

במה דברים אמורים, בשהיו האוכלים הן שעמדו בברכת נישואין ושמעו הברכות, אבל אם היו האוכלין אחרים, שלא שמעו ברכות נישואין בשעת נישואין, מברכין בשבילן אחר ברכת מזון שבע ברכות, כדרך שמברכין בשעת נישואין.

והוא שיהיו עשרה, וחתנים מן המנין:

טעויות בברכת המזון

יא.

שכח ולא הזכיר בשבת או ביום טוב קדושת היום,
אם נזכר קודם שיתחיל בברכה רביעית, בשבת אומר,
ברוך אשר נתן שבת מנוחה לעמו ישראל לאות ולברית קודש
ברוך אתה י"י מקדש השבת.
וביום טוב אומר,

ברוך אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה ברוך אתה
י"י מקדש ישראל והזמנים
ומתחיל בברכה רביעית וגומר.

ואם נזכר אחר שהתחיל בברכה רביעית, פוסק וחוזר לראש שהוא ברכת הזן:

יב.

בראשי חדשים, שכח ולא אמר יעלה ויבוא, אם נזכר קודם שיתחיל בברכה
רביעית, אומר,

ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזיכרון, ואינו חותם בה,
ומתחיל בברכה רביעית וגומר.

ואם נזכר אחר שהתחיל בברכה רביעית - גומר אותה ואינו חוזר.
וכן בחולו של מועד ובחנוכה ובפורים, אם שכח ולא הזכיר הענין בברכת
המזון, אינו חוזר:

שכח לברך

יג.

מי שאכל ושכח ולא בירך, אם נזכר קודם שיתאכל המזון במעיו - חוזר
ומברך.
וכן אם נעלם ממנו ולא ידע אם בירך אם לא בירך - חוזר ומברך, והוא שלא
נתאכל המזון במעיו: